vaak, wat vroeger zelfverloochening en opoffering vroeg, dat werd nu als een last ondervonden, die het levensgeluk in den weg stond, en dien men op alle mogelijke wijze diende te ontgaan.

Ook de emancipatie der vrouw kwam grootendeels uit het beginsel der Fransche revolutie voort. De rechten van den man moesten ook die van de vrouw worden. Voor menige vrouw leek de positie van den man de sleutel tot het levensgeluk. Niet het gezin, niet het groote aantal kinderen, niet het zwoegen en slaven den ganschen dag in een voor de wereld niet opvallende positie, niet de zelfontzegging der moeder, niet de bezwaren der herhaalde zwangerschap, waren het wat haar meer aanlokten, maar de vrijheid, de zelfstandigheid, de mogelijkheden om al deze lasten in te ruilen voor genoegens, hetzij van meer cultureelen, hetzij van meer materiëelen aard, moesten onder invloed van den tijdgeest wel vele vrouwen als een begeerlijk goed toeschijnen en bij het verkrijgen daarvan haar losmaken van wat vroeger in de eerste plaats als haar roeping en plicht beschouwd werd. De toenemende industrialisatie werkte deze tendenzen in de hand. Het gevolg was de ontwenning van de vrouw aan het familieleven; de gewenning van haar aan vrijheden en genoegens, die vroeger afkeuring ondervonden, en de ontkroning van de autoriteit van den man als hoofd van het gezin.

Ook de opvoeding bleef van deze jacht naar het aardsche levensgeluk niet vrij. Waar de ouders voor zich zelf reeds het streven naar hooger en rijker, naar eer en macht, naar genot en de grootst mogelijke bevrediging hunner wenschen als hun hoogste levensdoel zagen, daar kon het niet uitblijven of ook hun kinderen moesten dezen zelfden invloed ondergaan. Kennis werd macht. De man, die vooruit kwam, het voorbeeld. Een positie voornamer dan die der ouders het ideaal. Christus' woorden: „Wat baat het een mensch, zoo hij de geheele wereld wint en schade lijdt aan zijn ziel?" werden een antiquiteit, waarmee in deze maatschappij van stoffelijke welvaart en ontwikkeling niet meer gerekend kon worden. Maar daardoor schoten individualisme en egoisme welig op en geraakten groote zedelijke goederen, zooals besef van verantwoordelijkheid voor het heil van den naaste, voor het gezin, voor het volk, bereidheid tot het brengen van offers, op den achtergrond of in vergetelheid.

Als uitvloeisel nu van al die losgemaakte begeerten en verlangens, waaraan men hoe langer hoe meer den teugel kon laten vieren, ontwikkelde zich een ziekelijke overgevoeligheid van het zenuwleven. Waar het karakter niet meer gestaald wordt, de hinderpalen al te veel uit den weg worden geruimd, de aandacht hoe langer hoe meer op de persoon zelf wordt geconcentreerd, het leven steeds meer wordt verweekelijkt, de waardeering van het menschelijk geluk steeds meer bepaald wordt door uitwendige materiëele lustfactoren, daar moet wel een zekere overgevoeligheid ontstaan tegen alles, wat die lustgevoelens stoort. De ouders worden overgevoelig voor het kind en hun zenuwleven kan de verantwoordelijkheid voor meerdere kinderen niet dragen. Waar hoe langer hoe meer alles van het leven hier op aarde verwacht wordt, daar moet zich wel een overmatige angst ontwikkelen om te verliezen, wat men heeft verworven, en om niet te bereiken, wat men gaarne wenscht. En zoo ziet men het merkwaardige gebeuren, dat, terwijl de menschheid thans over een groot aantal middelen beschikt om zich het leven te veraangenamen zooals deze in vroegere eeuwen nooit gekend zijn, zij anderzijds geplaagd wordt door een onrust en vrees, door een vermoeidheid en neerslachtigheid, door een ontevredenheid en teleurstelling, door een haat en afgunst, die onder meer de voorwaarden vormen voor zielsziekten en lichamelijk onbehagen.

Welnu, in deze sfeer van jacht naar genot en van levensangst, is de drang naar geboortebeperking een onmisbaar element geworden. In deze ontwikkeling is zij een logische consequentie. Niet alleen het Neo-Malthusianisme, maar iedere wijze van geboortebeperking. Maar het Neo-Malthusianisme toch wel het meest, omdat de erotiek van het huwelijk daarin ten volle tot zijn recht kan komen. Want een van de „verdiensten" der 20ste eeuw was ook, dat we deze erotiek beter hebben leeren kennen! Dat paste zoo in de sfeer van het-hier-beneden-zoo-goed-mogelijk-hebben. Ook deze zou er toe meewerken om de huwelijken gelukkiger te maken.

Met deze enkele aanwijzingen wil ik volstaan. Maar ze zijn voldoende om ook voor ons zelf de vraag te stellen, of wij niet mede aan de baäls der wereld geofferd hebben. Of ook bij ons niet te veel het zwaartepunt naar dit leven verlegd is in plaats, dat onze wandel in de hemelen was. Of ook wij niet de waarde van het tijdelijke overschat hebben en te weinig er van doordrongen zijn geweest, dat het lijden dezes tegenwoordigen tijds niet is te waardeeren tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden, zoo wij Gods kinderen zijn. Of ook onze levensrichting niet te veel die van de „wereld" gevolgd heeft en we te weinig geloofskracht, geloofsbezieling en geloofsgehoorzaamheid getoond hebben om met al wat in ons is, te streven naar een levensopenbaring en levensstijl, zooals deze behoort te zijn naar Gods Wil. Zoo ooit, dan kunnen we thans te midden van een samenleving, die zich hoe langer hoe meer losmaakt van de zedelijke grondslagen, waarop ze oorspronkelijk rustte, met niet minder toe dan met den vollen inzet van een geloofsleven, dat om versterking en verdieping vraagt in een dagelijksche gebedsworsteling.

Het zou verkeerd zijn te generaliseeren. In veel valt Goddank nog te roemen. Maar toch mogen deze vragen daarom niet zonder meer terzijde worden gelegd, nu eenzelfde verschijnsel op het heilig erf valt waar te nemen, zooals dat daarbuiten als openbaring van een zondige levenswaardeering tot uiting komt.

's Gravenhage. Dr G. K. SCHOEP.

UIT DE HISTORIE

De „Haagsche vrienden" en de Afscheiding.

VI. (Slot.)

Veertien October vier en dertig ligt achter den rug. Scholte's reis en optreden te Ulrum is op veler lippen, in veler pen. Da Costa heeft het een en ander dienaangaande aan Capadose geschreven. Deze stemt daarmede volkomen in. Hij denkt, „dat Gamaliëls wijsheid hier noodig is", evenwel èn door Da Costa's schrijven, èn door een andere omstandigheid is hij nu en detail met hetgeen er is voorgevallen bekend geworden, „die hem nog meer doet zien, dat hier van de zijde van onzen Scholte een ijver zonder verstand, en ik zeg het volmondig, een onvoorwaardelijke onvoorzichtigheid heeft plaats gehad. De tijdingen, die wij hadden, of liever Molenaar, welke ze ons mededeelde, waren ook vrij los en gaven mij dadelijk de vrees, dat hier wat wild en woest te werk gegaan is. Ik beschouw hetgeen Scholte deed, 't spreken in de kerk tegen de weigering des consulents in, als zeer laakbaar. Want waarom heeft hij 't gevraagd, indien het dezen niet vrij zou staan te weigeren: die verlof vraagt, erkent de bevoegdheid der weigering mijns inziens: zegt hij dit gedaan te hebben opdat alle dingen ordenlijk geschieden, dan had hij volkomen uit 't zelfde motief moeten gehoorzamen, hoe vijandig, hoe kwaadaardig ook de weigering zij in het gedrag der tegenpartij: ik ben het dus volmaakt en ten volle met u eens en gij hadt in mij, indien ik bij de vergadering tegenwoordig geweest was een ijverige acclamator gevonden. Evenwel onderscheide ik zeer het gedrag van De Cock; hoezeer ik er ook wel wat verkeerd in vinde, is het dunkt mij bij dat van Scholte niet te vergelijken: hij heeft langmoedigheid ook betoond en is de persoon, wien men wederrechtelijk de mond sluit, doch Scholte zijn gedrag is volkomen dat van een scheurmaker. 't Smart mij in de ziel en ik vrees, dat deze zaak niet alleen droevige gevolgen zal hebben voor zijn gemeente (en hoe onverandwoordelijk, daar toch bij hem het Woord zijn loop had), maar zelfs, dat zich deze scheuring met de Kohlbrüggianen vereenigen zal tot jammerlijke verwoesting van broederliefde, van geloofsleven, en toch, de Heere leeft, mooglijk ja, ik hebbe er eene stille hope van, zal het (hoezeer ook ontijdig en wat de wijze van doen betreft, ook zeer onvoegzaam) onder vele doodsbeenderen eene heilzame beroering geven. Z(ijne) M(ajesteit) zal woedend kwaad zijn, want ik weet u te zeggen, dat hij op het punt van Scheiding, in vuur geraakt.

De broeders alhier zijn alle van 't zelfde gevoelen. Ik spreek van onzen stand, maar helaas, in de gemeente, onder de geringeren, is dezelfde zucht van afscheiding, zoo zelfs, dat zich velen volstrekt niet meer in de kerk vertonen, ook niet bij Molenaar, maar onder kerktijd, bij Nieuwenhuis of elders zich vereenigen!"

Alzoo schreef Capadose!

De trekken van 't beeld te teekenen van de verhouding der Haagsche vrienden tot de Afscheiding worden duidelijker. Ook voegt hij daar nog aan toe: (het gaat over het Muziekfeest. Capadose was daarover verontwaardigd. Hij is van voornemen, en heeft het uitgevoerd, erover te schrijven). Van der Kemp staat aan zijn zijde. Was echter eerst zeer gematigd, maar den daarop volgenden Zondag kwam hij bij Capadose en „was toen zoo geweldig en vreeslijk opgewonden, dat hij hen zeide, volstrekt niet meer bij Secretan te willen gaan"; en nu verneemt Capadose, dat hij een brandbrief aan Secretan en Chauffepied en aan Noordink enz. geschreven heeft, waarin hij schrikkelijk uitvaart en zonder zich los te scheuren van de kerk (waar hij ook zeer tegen is) echter zooveel zegt als men behoudens dit zeggen kan."

Een muziekfeest in de kerk kan toch geen reden zijn zich af te scheuren! Het doet Capadose recht genoegen, dat Van Hogendorp en Gefken zoo volkomen met hem instemmen inzake Scheiding. Nog deelt hij mede, wat wij reeds weten uit Van Hogendorps correspondentie met De Cock, dat gene dezen geschreven heeft „dat hij zijn daad niet kon beamen". Ook Secretan, met wien hij over de zaak van De Cock en Scholte in het breede gesproken heeft is het volmaakt met hem eens. En weer verzekert hij aan Da Costa het met dezen ook volmaakt eens te zijn: „gij weet, hoezeer ik altoos tegen Scheiding geweest ben en nu meer dan ooit om de weinige eensgezindheid onder de kinderen Gods en echter dunkt mij zijn er omstandigheden in de zaak van De Cock van gewicht: daar staat een leeraar met zijn geheele kerkenraad en verreweg het grootste deel der gemeente tegenover den vijand. Dat heeft een aspect van legimiteit, die groot is, en zonder voor het oogenblik iets te willen doen, een enkele stap, waardoor ik mijn goedkeuring aan daden van geweld zou kunnen geven, zoo vinde ik hier, dat vooral de wijsheid van een Gamaliël te pas komt. — Gij mijn dierbare broeder, zult, hoop ik in deze met mij samenstemmen, en gelijk u, zoo ik vernomen heb, u recht uit aan Scholte verklaard hebt tegen de Afscheiding, en gij hebt recht gedaan, naar mijn gevoelen, want ik zie ook evenals gij wellicht, veel vreemd vuur in geheel dezen handel; evenwel geloof ik, dat het goed is, gematigd in onze afkeuring te zijn, omdat indien eens inderdaad alle thands erkende welgezinde en godzalige leeraars zich bij dezen voegden en dan het verfoeilijk juk der waarheid vertrappende Synode met waardigheid en stevigheid zouden neerleggen en zich constitueeren niet als eene afgescheidene gemeente, maar als de Hervormde Kerk (casu posito) Wat dan?

De Heere zal het ons leeren, maar moet ook daarom niet Gamaliël ons ten voorbeeld zijn?"

Woorden van historische beteekenis!

Alzoo uit formeel oogpunt heeft Capadose bezwaar tegen de Afscheiding. In beginsel stelt hij zich niet tegen eene eventueele Scheiding. Straks zullen wij eenzelfde standpunt zien ingenomen èn door Van der Kemp, èn door baron C. P. van Zuylen van Nijevelt. En immers ook Groens „Maatregelen" verschillen hierin niet van de andere Haagsche mannen van het Réveil.

* * *

Het is de Hervormingsdag!

De Cock heeft op dezen dag getuigd in de gerechtszaal te Appingedam. Het antwoord van de rechtbank op den eisch van den roomschen officier van justitie was: wij hebben eene wet, en naar die wet moet hij geoordeeld worden.

De echo weerklonk eerst aan den dag van morgen, op Allerzielendag, in het Zuiden: en ook wij scheiden ons af.

Op dezen zelfden dag schrijft Capadose aan Da Costa: „Wat Scholte en De Cock betreft, wij zijn 't volmaakt eens; de later ontvangene berichten deel ik juist heden aan De Clercq mede, die ik reeds lang gewenscht had op eenen vroeger van hem ontvangen hartelijken brief te antwoorden. Gij zult ze wel spoedig van hem vernemen. Dit intusschen moet ik er u nog bij zeggen, dat ik copy gelezen heb van de missive aan de kerkelijke collegiën ter verklaring hunner afscheiding en dat dit stuk (daar Scholte kennelijk de hand in gehad heeft) zeer goed gesteld is, altijd uit hun oogpunt." Nog voegt Capadose omtrent Scholte aan het geschrevene toe: „ik geloof, dat hij weer in bonis (sed eheu! quam mineme bonis!) is."

Dankbaar brengen wij in herinnering dat Capadose van oordeel is, dat de Acta van Afscheiding (dit stuk) zeer goed gesteld is.

Hier merken wij op, dat de veronderstelling, dat Scholte in dit stuk de hand heeft gehad, historich niet kan worden bewezen, integendeel, zeer sterk aanvechtbaar is.

* * *

Intusschen heeft nu Scholte met den ganschen kerkeraad en bijna heel de gemeente zich afgescheiden. De Clercq schrijft aan Capadose, dat Da Costa hem wel in al de détails van de zaak van Scholte zal hebben voorgelicht. Dit is niet het geval, doch intusschen hebben Arie Verkuijl en reeds vroeger Ravenszwaai hem het een en ander van dezen dierbaren broeder medegedeeld.

* * *

Terloops zij opgemerkt, dat terwijl Capadose kort na zijn komst in Den Haag aan Da Costa had geschreven dat Molenaar er in zijn preeken niet op was vooruitgegaan, hij nu in verband met diens vijf en twintig jarig ambtsjubileum schrijft: „Molenaar heeft zijn 25-jarigen dienst plechtig gevierd; doch het is jammer, dat die goede man altijd even opgezwollen blijft; ik beken het, het ontsticht mij vreeslijk; hij heeft twee volle uuren van zichzelve gesproken en hoewel hij sterke dingen gezegd heeft, was er toch vreeslijk veel roemtaal in; 't is waar, hij wordt zóó ijselijk in de wolken gesteld door zijne volgelingen, dat men al zeer licht, wij kennen toch ons eigen hart, opzwelt: ik maakte hem ook eene felicitatie-visite en vond in beide die uitnemende gemeubileerde kamers een uitgebreide cirkel van vrouwen, die hem zoodanig in de hoogte staken, dat het walgelijk was om aan te horen".

Ik prijs Capadose's oprechtheid. Ik heb hem lief om zijn woorden, betrekking hebbende op Scholte: deze „dierbare" broeder. Ik denk aan De Cock en Scholte!

G. KEIZER.